

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

Riigikohtu praktika haldusasjades

Jaanuar-aprill 2016

Aktuaalse praktika ülevaade

Kärt Vaarmari

Kohtupraktika analüütik

Tartu

Mai 2016

Sisukord

I STATISTILINE ÜLEVAADE	3
II AKTUAALNE PRAKTIKA	3
1. Haldusõiguse üldosa	3
1.1. Riigivastutus.....	3
1.1.1. Kahjunõude kohtueelse menetluse õigusabikulude hüvitamine (3-3-1-76-15).....	3
1.1.2. Kannatanu osa kahju tekkimisel: kahju vähendamise kohustus (3-3-1-82-15).....	4
1.1.3. Kohtu seatud ärikeelu tõttu tekkinud kahju hüvitamine (3-3-1-70-15).....	5
2. Haldusõiguse eriosa	5
2.1. Maksud.....	5
2.1.1. Maksueelise tõendamise kohustuse puudumine maksupettuse korral (3-3-1-30-15)..	5
2.1.2. Külaliskorteriks kavandatud kinnisasja eest käibemaksu tasumine (3-3-1-47-15).....	6
2.1.3. Isiku kustutamine käibemaksukohustuslaste registrist (3-3-1-79-15).....	7
2.1.4. Sisendkäibemaksu mahaarvamine MTÜ põhivara soetamisel (3-3-1-10-16).....	7
2.2. Välismaalased.....	8
2.2.1. Varjupaigataotleja kinnipidamise kestus (3-3-1-14-16).....	8
2.2.2. Lahkumissetekirjutuse peatamine (3-3-1-11-16).....	8
2.2.3. Kinnipeetava pikaajalise elamisloa kehtetuks tunnistamine (3-3-1-2-16).....	9
2.3. Vangistusõigus.....	10
2.3.1. Kinnipeetava kambripinna vähesuse kompenseerimine (3-3-1-68-15).....	10
2.4. Planeerimine ja ehitamine.....	10
2.4.1. Ehitusloa kehtivusaja peatumine kohtumenetluse ajaks (3-3-1-78-15).....	10
2.5. Kohalik omavalitsus.....	11
2.5.1. Hüvitise määramine vallavanema volituste lõppemisel (3-3-1-67-15).....	11
2.6. Haridus ja teadus.....	11
2.6.1. Riigi kohustus erakoolide tegevuskulude katmiseks (3-3-1-41-15).....	11
2.6.2. Erivajadustega laste erakooli tegevuskulude kandmine (3-3-1-38-15).....	12
2.6.3. Lasteaiakoha saamiseks kohustamiskaebuse esitamise aeg (3-3-1-66-15).....	12
2.7. Sotsiaalõigus.....	13
2.7.1. Vanemahüvitise vähendamine hilinemisega saadud töötasu tõttu (3-3-1-86-15).....	13
2.8. Andmekaitse.....	14
2.8.1. Ajakirjanduses isiku börsiinvesteeringute kohta info avaldamine (3-3-1-85-15).....	14
2.9. Rahapesu tõkestamine.....	14
2.9.1. Bitcoin'idega kaupleja kui kohustatud isik (3-3-1-75-15).....	14
3. Halduskohtumenetlus	15
3.1. Menetlusabi andmise regulatsiooni põhiseaduspärasus (3-3-1-35-15).....	15

I STATISTILINE ÜLEVAADE

1. jaanuarist kuni 30. aprillini 2016 saabus Riigikohtusse 325 menetlustaotlust haldusajades. Neist 157 olid kassatsioonkaebused, 159 määruskaebused, üks teistmisavaldus, kuus riigi õigusabi taotlused (kassatsioon- või määruskaebuse koostamiseks) ja kaks vastukassatsioonkaebused.

Riigikohtu halduskolleegium vaatas nelja kuuga läbi 381 menetlustaotlust. Menetlusloa sai 36 taotlust, seega 9,45% läbivaadatud pöördumistest. 42 taotlust otsustas kolleegium läbivaatamatult tagastada.

Jaanuarist kuni aprillini sai lahendi 36 menetluse võetud haldusajades, lisaks anti üks asi lahendada üldkogule. Lahend tehti 29 kassatsioonkaebuse ja seitsme määruskaebuse kohta. Kahes haldusajades tegi otsuse üldkogu. Koosseisu kuuluva riigikohtuniku eriarvamuse pälvis kolm kohtulahendit.

Materiaalõiguslikult sisult jagunesid haldusajades tehtud lahendid järgmiselt. Enim lahendeid tehti maksuõiguse valdkonnas (kümme asja), järgnesid riigivastutus, välismaalaste õigus ja hariduse teemad (igapähe kolm asja). Kahe või ühe asjaga olid esindatud vangistusõigus, munitsipaalõigus, omandireform, avalik teenistus, planeerimine ja ehitamine, keskkonnaõigus, andmekaitse, rahapesu tõkestamine, haldusmenetluse ja halduskohtumenetluse küsimused.

Järgneb ülevaade vaatlusalusel perioodil haldusajades tehtud lahenditest, milles Riigikohus on andnud olulisemaid uudseid seisukohti õigusaktide tõlgendamisel või mis on olulised praktika ühtlustamise seisukohalt.

Seejuures tuleb silmas pidada, et Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis. Käesolevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

II AKTUAALNE PRAKTIKA

1. Haldusõiguse üldosa

1.1. Riigivastutus

1.1.1. Kahjunõude kohtueelse menetluse õigusabikulude hüvitamine (3-3-1-76-15)

Asjas nr **3-3-1-76-15** (Valdmaa) otsustas Riigikohtu halduskolleegium viieliikmelises koosseisus, et **kohtueelses menetluses kahjunõude esitamise seotud õigusabikulud ei kuulu riigivastutuse seaduse (RVastS) alusel hüvitamisele kahjunõude osana**. Kaebaja oli esitanud kahjunõude Justiitsministeeriumile, kuna tema poolt kinnistu ostmisel ei tehtud kinnistusraamatus kannet omandiõiguse ülemineku kohta ning kinnistu müüdi hoopis uuele omanikule. Muuhulgas palus ta hüvitada kahjunõude esitamise seotud õigusabikulud. Kassatsiooniastmes vaieldi kohtueelses menetluses kantud õigusabikulude hüvitamise üle.

Halduskolleegium leidis, et **kahjunõude kohtueelses menetluses kantud õigusabikulude hüvitamiseks ei ole avalik-õiguslikes suhetes alust**. Varasemast Riigikohtu praktikast tulenevad seisukohad, et halduskohtumenetluse seadustik (HKMS) võimaldab välja mõista üksnes kohtumenetluses, mitte haldusmenetluses kantud õigusabikuludid ([3-3-1-20-11](#), p 18) ning et vaidemenetluses kantud kulusid ei tule kanda ka RVastS alusel osana kahjunõudest ([3-3-1-93-04](#)). Nüüdses lahendis on Riigikohus võtnud esmakordselt seisukoha, et samamoodi tuleb läheneda kahjunõude kohtueelses menetluses kantud kuludele.

Halduskolleegiumi seisukoht erineb tsiviilkolleegiumi praktikast, mille kohaselt võimaldab VÕS § 128 lg 3 kahju tekitanud isikult põhimõtteliselt ka kohtumenetluse-eelsete õigusabikulude hüvitamist nõuda ([3-2-1-79-08](#), p 18) ning professionaalset õigusabi kohtueelses vaidluses tuleb pidada mõistlikuks ja tehtud kulusid hiljem hüvitatavateks ([3-2-1-19-13](#), p 11). Halduskolleegium asus praeguses asjas aga seisukohale, et õigusabikulude näol kahju tekkimine ei olnud kahjunõude kohtueelses menetluses vältimatu, st ei tekkinud põhjuslikku seost. Kolleegium selgitas, et kahjunõue esitatakse haldusmenetluses, kus haldusorganil on uurimiskohustus ja selgitamiskohustus. **Seetõttu puudub isikul haldusmenetluses samavõrd suur vajadus kvalifitseeritud õigusabi järele kui tal oleks halduskohtumenetluses**. Isik on ise kahjunõuet haldusorganile esitades teinud valiku õigusabikulude kandmiseks, kuna alternatiivina oleks ta saanud pöörduda otse kohtusse (kus õigusabikulude hüvitamine on sõnaselgelt ette nähtud). Tasub tähele panna, et lahendatud asjas oli kohtueelne menetlus vabatahtlik ning lahendis esitatud Riigikohtu seisukohti ei saa automaatselt kohaldada kohustusliku kohtueelse menetluse kuludele.

1.1.2. Kannatanu osa kahju tekkimisel: kahju vähendamise kohustus (3-3-1-82-15)

Asjas nr [3-3-1-82-15](#) selgitas Riigikohus, et **RVastS alusel kahju hüvitamisel tuleb kahjunõuet vähendada, kui kaebaja ei ole ise kasutanud õiguskaitsevahendeid, et kahju vähendada või seda ära hoida**. Seejuures analüüsis halduskolleegium põhjalikult, milliseid õiguskaitsevahendeid kaebaja konkreetses tsiviilõiguslikus vaidluses sai ja oleks pidanud kasutama.

Kaebajale (P. T.) oli kahju tekkinud sellest, et pärast abielulahutust kohustati maakohtu määrusega panna tema endise abikaasa M. H. korteriomandile keelumärke, ent kinnistusosakond selle kohta kannet ei teinud. M. H. võõrandas korteriomandi oma emale, kes võõrandas korteriomandi omakorda oma pojapoja P. T. esitas riigi vastu kahjuhüvitise nõude. Nii halduskohus kui ringkonnakohus leidsid, et nõue oli iseenesest õigustatud, ent seda tuli vähendada 40%, kuna kaebaja ei olnud ära kasutanud tsiviilõiguslikke võimalusi.

Halduskolleegium viitab lahendis varasemale praktikale seoses RVastS § 13 lg 1 p-st 4 tuleneva reegluga, et hüvitise suuruse määramisel arvestatakse eraõiguses sätestatud piiranguid seoses kannatanu osaga kahju tekitamisel ([3-3-1-18-12](#) p 21 ja [3-3-1-14-10](#) p 12), ning VÕS § 139 lõikele 2, mis sätestab kahjustatud isiku kohustuse vähendada temal lasuvat kahju, kui seda võis temalt mõistlikult oodata, samuti tsiviilkolleegiumi praktikale, et tekkinud kahju vähendavaks mõistlikuks toiminguks pidada mh nt õiguskaitsevahendite kasutamist ([3-2-1-153-02](#) p 13).

Antud asjas leidis kolleegium, et **kaebajalt oli mõistlik oodata, et ta oleks esitanud M. H. ema ja tema pojapoja vastu vara tagasivõitmise hagi**. Seetõttu oli kohtute poolt õigesti

kahjuhüvitist vähendatud. Ent kolleegiumi hinnangul oli kaebajal ka praegu ikka veel võimalik hagi esitamisega kahju lõplikku tekkimist ära hoida või seda vähendada, tuginedes kinnistusraamatu kande ebaõigsusele, kuna M. H.-l puudus kinnisasja võõrandamiseks abikaasa nõusolek. Seetõttu ei lahendanud Riigikohus asja lõplikult, vaid saatis asja tagasi halduskohtusse – andes kaebajale nõ teise võimaluse oma õiguste kaitsmiseks tsiviilkohtus. Potentsiaalse tsiviilasja tulemustest hoolimata pidas kolleegium aga võimalikuks halduskohtus kahjuhüvitise vähendamist koguni kuni 75%, kuna kaebaja ei olnud tagasivõitmise nõuet.

1.1.3. Kohtu seatud ärikeelu tõttu tekkinud kahju hüvitamine (3-3-1-70-15)

Asjas nr **3-3-1-70-15** (Jaansoo) leidis halduskolleegiumi viieliikmeline koosseis, et **kohtu poolt ärikeelu seadmisega tekitatud kahju ei tulnud RVastS alusel hüvitada**. Kaebaja suhtes oli kohaldatud ärikeeldu kuni ettevõtte pankrotimenetluse lõpuni, et hoida ära juhtorganite liikmete ja nende juhitavate juriidiliste isikute varaliste kohustuste põhjendamatut suurenemist. Maakohus tühistas ärikeelu pärast seda, kui kaebaja suhtes algatatud kriminaalasi oli lõpetatud ning A. Jaansoo jt juhatuse liikmete vastu esitatud hagi oli jäetud rahuldamata. Kaebaja leidis, et ärikeeld oli alusetu ja esitas riigi vastu kahju hüvitamise nõude.

Halduskolleegium leidis, et ärikeelu kohaldamisega tekitatud kahju hüvitamine toimub RVastS § 15 alusel, kuna tegemist on õigusemõistmisega. Praeguses asjas oli aga täitmata RVastS § 15 kohaldamise eeldus – õigusvastasus. Kolleegium viitas varasemale praktikale, mille kohaselt kriminaalmenetluse toimingu õiguspärasust saab halduskohus hinnata vaid erandjuhtudel, kui isikul puudusid selleks muud võimalused, ning leidis, et sama põhimõtet tuleb järgida ka pankrotimenetluses ärikeelu kohaldamisega seotud nõude lahendamisel. Praeguses asjas maakohtus pankrotimenetluse raames ärikeelu õigusvastasust ei tuvastatud.

Kolleegium kaalus ka küsimust, kas RVastS-s oleks vajalik kehtestada eraldi säte pankrotimenetluses ärikeelu kohaldamisega õiguspäraselt tekitatud kahju hüvitamise kohta. Lahendis leitakse, et kaebaja õiguste riive ei olnud nii intensiivne, et kaebajale saanuks hüvitatav kahju tekkida. Ärikeeld kestis neli ja pool aastat, sel ajal oleks kaebajal olnud võimalik tegutseda füüsilisest isikust ettevõtjana, töötada samas tegevusvaldkonnas palgatöötajana vm. Lisaks leidis kolleegium, et äritegevus on seotud riskidega ning üheks ettevõtlusriskiks on pankrotimenetlus. Äriühingu juhtimisega seotud isik ei saa nõuda, et kohtu õiguspärase tegevusega tekitatud kahju hüvitamise kaudu jäetaks ettevõtluse kahjulikud tagajärjed seotud isiku asemel ühiskonna kanda. Ärikeelu proportsionaalsus tuleb tagada selle hoolika kaalumiseega.

2. Haldusõiguse eriosa

2.1. Maksud

2.1.1. Maksueelise tõendamise kohustuse puudumine maksupettuse korral (3-3-1-30-15)

Asjas nr **3-3-1-30-15** (Viva Elektroonika Pluss) asus Riigikohus seisukohale, et **maksupettuse korral ei pea maksuhaldur selgitama välja maksupettuses osaleja tegelikku maksueelist, vaid maksueelise tekkimist saab eeldada**.

Küsimuse all oli käibemaksu suuruse määramine Maksu- ja Tolliamet (MTA) poolt olukorras, kus ettevõtte oli arvanud sisendkäibemaksu maha arvatavalt varifirmalt saadud arvete alusel. MTA väitis, et tegelikult ei olnud Viva Elektroonika Pluss õiguseellase AS-i Leventa ja teise ettevõtte ST Electronics OÜ vahel tehinguid toimunud, kuna AS Leventa soetas elektroonikakaubad otse Soomest ja Lätist ning kasutas varifirmat formaalse vahelülina, eesmärgiga saada tagasi deklareeritud enammakstud käibemaks. Kaebaja omakorda leidis, et ei olnud tuvastatud, et riigil oleks tegelikult kahju tekkinud, samuti ei olnud tuvastatud, millise maksueelise kaebaja sai.

Halduskollegium asus seisukohale, et arvestades ST Electronics OÜ poolt maksuhaldurile dokumentide ja teabe esitamata jätmist jm infot, ei saanud eeldada, et ettevõtte on maksnud käibemaksu ettenähtud ulatuses. Maksuhalduril ei olnud võimalik veenduda müüja deklareeritud andmete õigsuses, kuna müüja ei esitanud vajalikku teavet. Kuna muud andmed viitasid maksupettusele, oli kahtlus käibemaksu vähem tasumise kohta põhjendatud. Kollegium toob Euroopa Kohtu praktikale viidates välja, et **maksukohustuslast, kes teadis või pidi teadma, et ostes osales ta tehingus, mis oli seotud käibemaksupettusega, tuleb pidada osaliseks selles pettuses**, sõltumata sellest, kas ta sai kaupade edasimüümisest või teenuste kasutamisest järgnevate maksustatavate tehingute tegemisel kasu või mitte.

2.1.2. Külaliskorteriks kavandatud kinnisasja eest käibemaksu tasumine (3-3-1-47-15)

Asjas nr [3-3-1-47-15](#) (Kemtal) oli vaidluse all küsimus, kas **külaliskorteriks kavandatud kinnisasja eest tuleb tasuda käibemaksu** (ja võib vastavalt sisendkäibemaksu maha arvata), või on tegemist eluruumiga ja seega maksuvaba käibega.

Kaebaja nõudis sisendkäibemaksu tagastamist arvete alusel, millega tasus ehitamisjärgus olevate korteriomandite eest ning korteritesse paigaldatava köögimööbli eest. Ta väitis, et kavatseb anda korteri tulevikus rendile teisele ettevõttele, kes hakkab seal majutusteenust osutama. MTA arvates oli aga tegemist eluruumidega, mille üürile andmine on käibemaksuseaduse (KMS) § 16 lg 2 p 2 kohaselt maksuvaba käive. Seetõttu leidis MTA, et sisendkäibemaksu mahaarvamine ei tulnud KMS § 29 lg 1 alusel kõne alla.

Kuna tegemist oli alles ehitatava korteriga, oli vaidluse all küsimus, mille alusel hinnata, kuidas korterit tegelikult kasutama hakatakse – kas eluruumina või külaliskorterina. MTA leidis, et lähtuda oleks tulnud detailplaneeringus kavandatud ruumide kasutusotstarbest. Riigikohus asus aga seisukohale, et KMS kontekstis ei pruugi pelgalt korteri ehitusõiguslikust kasutusotstarbest lähtumine viia õigele tulemusele; Euroopa Kohtu praktikast lähtuvalt tuleb vältida käibemaksu kumuleerumist ning anda maksukohustuslasele võimalus kohe sisendkäibemaksu mahaarvamiseks. **Kui maksukohustuslane kavatseb korteri üürida teisele äriühingule majutusteenuse osutamiseks, pole tegemist alaliseks elamiseks üüritava pinnaga, vaid majandustegevuseks kasutatava pinnaga** ning korterit saab käsitada äriruumina, mida kavatsetakse kasutada maksustatava käibe tarbeks.

Küsimusele, kuidas tõendada ehitatava korteri kasutamise kavatsust just külaliskorterina, mitte alalise eluruumina, on Riigikohus vastanud, et muu hulgas tuli arvestada maksukohustuslase äriplaani. **Kui äriplaani teostumiseks pole seadusandlikke või muid**

takistusi ning äriplaan on usutav, tuleb maksukohustuslasele anda võimalus sisendkäibemaks kohe maha arvata.

2.1.3. Isiku kustutamine käibemaksukohustuslaste registrist (3-3-1-79-15)

Asjas nr [3-3-1-79-15](#) (OÜ Vollmond) asus halduskolleegium seisukohale, et **isikut, kelle ettevõtlusega tegelemine on tõendatud, ei või käibemaksukohustuslaste registrist kustutada alusel, et maksuhalduril on põhjendatud kahtlus, et äriühingut kasutatakse käibemaksupettuste toimepanemiseks.**

Halduskolleegium leidis, et ehkki MTA kontrolli käigus leidis tõendamist üksnes osa ettevõtte tegevusest, näitas see, et ettevõtte oli teinud kontrollitaval perioodil ostu ja müügi tehinguid reaalse äriühingutega. Niisiis tegeles OÜ Vollmond kontrollitud perioodil ettevõtlusega. Seejuures ületas vastavate tehingute maksustatav käive käibemaksukohustuslasena registreerimise kohustuse määra, mistõttu OÜ-l oleks tulnud ka registrist kustutamisel end nendest tehingutest tulenevalt maksukohustuslasena registreerida.

Riigikohtu varasemas praktikas ([3-3-1-17-15](#)) on loetud õigustatuks isiku käibemaksukohustuslaste registrist kustutamine MTA põhjendatud kahtluse alusel, et ettevõtte ei tegelenud ettevõtlusega. Selles asjas ei esitanud ettevõtte MTA korduvatele päringutele vaatamata üldse tõendeid ega selgitusi oma tegevuse kohta. Praeguses asjas märkis kolleegium, et ainuüksi see, et isik jättis osa maksuhalduri nõutud dokumentidest esitamata, ei ole isiku käibemaksukohustuslaste registrist kustutamise aluseks.

2.1.4. Sisendkäibemaksu mahaarvamine MTÜ põhivara soetamisel (3-3-1-10-16)

Asjas nr [3-3-1-10-16](#) (MTÜ Ökoabi) võttis Riigikohus seisukoha, et MTÜ poolt põhivara soetamisel **sisendkäibemaksu mahaarvamine ei ole keelatud üksnes põhjusel, et põhivara kasutatakse MTÜ põhikirjas sätestatud ühingu tegevuse eesmärkidel** ning selle soetamiseks on kasutatud toetusi.

Loomapidamisega tegelev MTÜ Ökoabi oli arvanud põhivara (kogumisaia komplekt ja elektrikarjateedade tarvikud) soetamiselt maha sisendkäibemaksu 100%. Põhivara soetamiseks sai MTÜ aga toetust Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) keskkonnaprogrammist. Hangitud seadmeid kasutati lihavedelike karjatamiseks, kelle müügist tekkis MTÜ maksustatav käive. Loomade karjatamisega hooldas MTÜ ühtlasi poollooduslikke kooslusi ning sai selleks PRIA-lt toetust. MTA vähendas mahaarvatud sisendkäibemaksu, kuna kulud ei olnud tema hinnangul seotud ainult MTÜ ettevõtlusega, vaid ka muu tegevusega, mis ei olnud käsitatav ettevõtlusena KMS tähenduses.

Halduskolleegium leidis, et hindamisel, kas MTÜ tegevus vastab ettevõtluse mõistele KMS tähenduses, ei ole määravad mittetulundusühingute seaduses ega MTÜ põhikirjas sätestatud ühingu tegevuse eesmärgid või eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste loetelu. Rahalise toetuse saamine iseenesest ei saa olla sisendkäibemaksu maha arvamise õigust piirav asjaolu. Lahendist nähtuvalt on määravaks see, kuidas soetatud kaupa või teenust tegelikult kasutatakse. Kolleegiumi hinnangul tekkis kõnealuse MTÜ maksustatav käive lihavedelike müügist, nende vedelike karjatamiseks hangitud seadmed olid täies ulatuses kasutatavad ettevõtluse tarbeks ja nende soetamisel sai täies ulatuses sisendkäibemaksu maha arvata.

2.2. Välismaalased

2.2.1. Varjupaigataotleja kinnipidamise kestus (3-3-1-14-16)

Asjas nr **3-3-1-14-16** (Rizgar Kamal Mohammed) leidis Riigikohus, et **üle 18 kuu kestev varjupaigataotleja kinnipidamine on ebaproportsionaalne.**

Varjupaigataotlejate kinnipidamist reguleerivas välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduses (VRKS) ei ole kinnipidamisperioodile piiranguid seatud. Seevastu välismaalast, kes ei ole varjupaigataotlust esitanud, ent kelle suhtes kohaldatakse väljasõidukohustust, võib väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse (VSS) kohaselt teatud tingimustel (nt põgenemisohu korral) kinni pidada kuni 18 kuud. Senises praktikas oli ebaselge, kas varjupaigataotlejaid võib seaduses sätestatud tähtaja puudumise tõttu kinni pidada ka kauem.

Halduskolleegium leidis, et arvestades VSS-s sätestatud tähtaega ning Euroopa Kohtu praktikat on üle 18 kuu kestev varjupaigataotleja kinnipidamine ebaproportsionaalne. Isiku määruskaebus jäi siiski rahuldamata, kuna kolleegium tuvastas, et ehkki ta oli viibinud kinnipidamiskeskuses juba üle 18 kuu, tuli tema kinnipidamisel käsitleda eraldi kaht ajavahemikku – perioodi, mil ta oli kinni peetud väljasaatmise eesmärgil VSS alusel, ning perioodi, mil ta oli kinni peetud varjupaigamenetluse tagamise eesmärgil VRKS alusel (pärast varjupaigataotluse esitamist). Neid perioode ei saa summeerida, nagu tuleneb juba Euroopa Kohtu praktikast.

2.2.2. Lahkumisettekirjutuse peatamine (3-3-1-11-16)

Asjas nr **3-3-1-11-16** (Gaynudinov) leidis Riigikohus, et **isiku Eestist väljasaatmise peatamine on õigustatud, kui tema väljasaatmise korral riiki, kus tal igasugused sidemed, elukoht ja kontaktid puuduvad, muutub tema osalemine enda era- ja perekonnaelu kaitseks olulises kohtumenetluses keeruliseks.**

Venemaa kodanikule tehti vanglast vabanemise päeval sundtäidetav ettekirjutus Eestist lahkumiseks; isik vaidlustas ettekirjutuse. Isik paigutati kinnipidamiskeskusse ning halduskohus peatas lahkumisettekirjutuse kohtumenetluse ajaks. Kohtumenetluse tulemusena jättis halduskohus lahkumisettekirjutusele esitatud kaebuse rahuldamata. Seejärel tühistas ringkonnakohus esialgse õiguskaitse (EÕK) määruse, lugedes lahkumisettekirjutuse edasise vaidlustamise perspektiivituks ning pidades tõsiseks ohtu, et isik hakkab väljasaatmisest kõrvale hoiduma, kuna kinnipidamise maksimumtähtaja (18 kuud) saabumise tõttu tuli ta kinnipidamiskeskusest vabastada. Ringkonnakohus leidis, et EÕK tühistamise tagajärjed kaebajale on küll ebameeldivad (selle tagajärjeks on kaebaja väljasaatmine), aga pole põhjendatud neid ära hoida. Kaebaja on korduvalt pannud toime raskeid isikuvastaseid kuritegusid, millele on iseloomulik kõrge retsidiivsus.

Riigikohus asus aga teisele seisukohale. Halduskolleegiumi arvates nähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikast, et teatud juhtudel on era- ja perekonnaelu puutumatus rikkumisega seotud asjades väljasaatmise peatamine kohtumenetluse ajaks ainus viis õiguskaitsevahendi tõhususe tagamiseks. Kaebaja väljasaatmise korral riiki, kus tal igasugused sidemed, elukoht ja kontaktid puuduvad, muutub tema osalemine enda era- ja perekonnaelu kaitseks olulises kohtumenetluses keeruliseks. Kolleegium leidis, et

väljasaatmisest kõrvalehoidumise oht ei ole kaebaja käitumisest nähtuvalt märkimisväärne, ning ehkki kaebaja kinnipidamiskeskuses hoidmise maksimumtähtaeg oli möödunud, saaks PPA kohaldada lahkumissetekirjutuse täitmise tagamiseks muid VSS § 10 lg-s 2 loetletud järelevalvemeetmeid.

2.2.3. Kinnipeetava pikaajalise elamisloa kehtetuks tunnistamine (3-3-1-2-16)

Asjas nr [3-3-1-2-16](#) (Varakin) leidis Riigikohtu halduskolleegium viieliikmelises koosseisus, et **kinnipeetava pikaajalise elamisloa kehtetuks tunnistamisel on oluliseks kaalutluseks, et see ei too kaasa automaatset lahkumiskohustust, vaid isikule jääb tulevikus võimalus taotleda tähtajalist elamisluba**. Politsei- ja Piirivalveamet (PPA) oli tunnistanud kaebaja pikaajalise elamisloa kehtetuks, viidates talle kui ohtlikule isikule (välismaalaste seaduse (VMS) § 241 lg 1 p 2). Kaebaja on Eestis sündinud Venemaa kodanik, kes kannab vanglas karistust mõrva, väljapressimise ja ohtliku lõhkeseadeldise käitlemise eest.

Kolleegium märkis, et VMS § 241 lg 1 p 2 alusel pikaajalise elaniku elamisloa kehtetuks tunnistamisel peab oht olema "reaalne ja piisavalt tõsine", kui kehtetuks tunnistamisega kaasneb isiku kohustus Eestist lahkuda. **Kui elamisloa kehtetuks tunnistamise tagajärjeks ei ole lahkumiskohustus, võib kehtetuks tunnistamist õigustada ka vähem tõsine oht avalikule korrale ja riigi julgeolekule**, tingimusel, et see on proportsionaalne isiku õiguste riive suhtes. See seisukoht täpsustab või koguni muudab varasemat praktikat. Varasemas asjas nr [3-3-1-1-14](#) on kolleegium väljendanud üldist seisukohta, et pikaajalise elamisloa kehtetuks tunnistamiseks VMS § 241 lg 1 p 2 alusel peab oht olema reaalne ja piisavalt tõsine; mainitud ei ole võimalust, et teatud juhtudel võib kohaldada vähem rangeid ohu hindamise kriteeriume.

Kaebaja ohtlikkus oli halduskolleegiumi hinnangul tõendatud. VMS § 241 lg 3 kohustab elamisloa kehtetuks tunnistamisel tegema kaalutusotsuse, kaaludes isiku ohtlikkust ja võttes arvesse tema Eestis elamise kestust, otsuse tagajärgi tema perekonnaliikmetele jm asjaolusid. Kõnealuses asjas leidis halduskolleegium, et **PPA otsus riivas isiku perekonnaelu** ning seda asjaolu tuli kaalumisel arvestada. Ent kuna **elamisloa kehtetuks tunnistamise tagajärjeks ei olnud lahkumiskohustus**, oli elamisloa kehtetuks tunnistamine halduskolleegiumi hinnangul kokkuvõttes aktsepteeritav. Kui aga isik taotleb tulevikus tähtajalist elamisluba, peavad selle andmisest keeldumiseks olema kaalukamad põhjused, kuna tähtajalise elamisloa andmata jätmise tagajärjeks on lahkumiskohustus, st isiku õiguste riive on intensiivsem.

Otsusele on kirjutanud [eriarvamuse](#) riigikohtunik Tõnu Anton; selle p-dega 5 ja 6 on ühinenud ka riigikohtunik Viive Ligi. Eriarvamuses leitakse, et VMS vastav säte ei sobi Eestis sündinud ja pidevalt elanud välismaalaste elamisloa kehtetuks tunnistamise reguleerimiseks. Elamisloa kehtetuks tunnistamine kujutab endast sel juhul õigusvastast lisakaristust. Kuna isiku väljasaatmine on praktiliselt võimatu, ei saavutata ka soovitud eesmärki – kaitsta Eesti teisi elanikke. Kõnealuses asjas ei arvestatud, et isik on Eestis sündinud ja pidevalt elanud, ohtlikkust hinnati üksnes 10 aastat tagasi toime pandud kuriteost lähtudes ning arvestamata jäeti tema perekonnaelu puudutavad asjaolud. Samuti hinnati valesti elamisloa kehtetuks tunnistamisest tekkivat ebakindlust, kuna tõenäosus tähtajalise elamisloa saamiseks on väike.

2.3. Vangistusõigus

2.3.1. Kinnipeetava kambripinna vähesuse kompenseerimine (3-3-1-68-15)

Asjas nr [3-3-1-68-15](#) (Botško) otsustas Riigikohus, et **kinnipeetava laialdased liikumis- ja tegutsemisvõimalused väljaspool kambrit kompenseerisid piisavalt kambri ülerahvastatusest tingitud negatiivseid mõjutusi**. Tegemist on nn põrandapinna küsimusega, milles halduskolleegium võttis viimati olulisi seisukohti asjas [3-3-1-42-15](#), milles tuvastas kinnipeetava õiguste rikkumise. Nüüdses asjas jõudis halduskolleegium järeldusele, et kaebaja õigusi ei rikutud, ehkki tal oli suhteliselt pikal perioodil isiklikku põrandapinda alla 3 m².

Halduskolleegium leidis esiteks, et **kahjunõue on tähtaegne ainult ajavahemiku osas kolm aastat enne kaebuse esitamist**. See tähtaeg tuleneb RVastS § 17 lg-st 3. Riigikohtu praktikast tuleneb, et kui kahju on tekitatud pika perioodi jooksul, hakkab tähtaeg kulgema juba enne toimingu lõppemist, kui on ilmne, et isik pidi kahjust juba varem teada saama. Kõnealuses asjas oli kahjunõue esitatud ajavahemiku 01.01.10-13.02.14 kohta. Kolleegiumi hinnangul ei olnud usutav, et kaebaja mõistis põrandapinna vähesusest tulenenud negatiivseid mõjutusi ja kahju tekkimist alles veebruaris 2011.

Asjassepuutuva kolme aasta jooksul oli kinnipeetaval põrandapinda 814 päeval alla 3 m² (2,6-2,97 m²). Ent **ruumikitsikust kompenseeris piisavalt võimalus viibida päevasel ajal vähemalt 4 tundi, tavapäraselt aga äratusest kuni kambrite lukustamiseni väljaspool kambrit ning tegeleda spordi jm tegevustega**. Seetõttu leidis kolleegium, et kinnipeetavat ei olnud koheldud inimväärikust alandavalt ning kahjuhüvitise väljamõistmine ei olnud õigustatud. Varasemas asjas [3-3-1-42-15](#), milles Riigikohus tuvastas kinnipeetava õiguste rikkumise, kellel oli 166 päeval põrandapinda alla 3 m², oli kaebajal liikumisvõimalust üksnes 1 tund päevas. Mõlemas lahendis on rikkumise tuvastamisel lähtunud Euroopa Inimõiguste Kohtu pikaajalises praktikas väljakujunenud seisukohtadest.

2.4. Planeerimine ja ehitamine

2.4.1. Ehitusloa kehtivusaja peatumine kohtumenetluse ajaks (3-3-1-78-15)

Asjas nr [3-3-1-78-15](#) (Aduson) leidis Riigikohus, et **ehitusloa kehtivus ei lõpe seaduses määratud tähtaja saabumisel, kui ehitusluba on kohtus vaidlustatud ning selle kehtivus on peatatud**. 30. juunini 2015 kehtinud ehitusseaduse (EhS v. r.) § 25 lg 2 nägi nimelt ette, et ehitusluba kaotab kehtivuse, kui ehitamist ei alustata kahe aasta jooksul, arvates loa väljastamisest.

Vaidlustatud oli ehitusluba ühe Tallinna korterelamu laiendamiseks ja selles katusekorterite välja arendamiseks. Halduskohus peatas esialgse õiguskaitse korras ehitusloa täitmise kuni kohtulahendi jõustumiseni. Vaidlus ehitusloa õiguspärasuse üle jõudis ringkonnakohtusse, kes aga leidis, et kuna ehitusloa andmisest oli selleks ajaks möödunud juba kaks aastat ning ehitamist ei olnud alustatud, on ehitusluba EhS v. r. § 25 lg 2 kohaselt kehtivuse kaotanud.

Halduskolleegium asus seisukohale, et EhS v. r. § 25 lg-t 2 tuleb tõlgendada selliselt, et selles sätestatud kaheaastane tähtaeg peatub ajaks, mil ehitusloa kehtivus või täitmine on peatatud.

Kui kehtivus ega täitmine peatatud ei ole, ei takista kohtuvaidlus ehitusloa üle selle viidatud EhS sätte alusel kehtetuks muutumist.

2.5. Kohalik omavalitsus

2.5.1. Hüvitise määramine vallavanema volituste lõppemisel (3-3-1-67-15)

Asjas nr [3-3-1-67-15](#) (Kose vald) tunnistas Riigikohtu üldkogu põhiseaduse vastaseks Kose valla määruse sätte, mida ei olnud viidud vastavusse hiljem kehtestatud kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (KOKS) sättega. Üldkogu lahendist tuleneb oluline seisukoht, et **kohaliku omavalitsuse määrused peavad olema kooskõlas ka hiljem jõustunud seadustega**.

Vaidlus sai alguse Kose vallavolikogu otsusest maksta vallavanemale ametist vabastamisel hüvitist kahe ametipalga ulatuses seoses volituste tähtaegse lõppemisega (KOKS § 54¹ lg 1 p 1 alusel) ning keskmise ametipalga kuuekordses ulatuses seoses valdade ühinemisega (KOKS § 54¹ lg 3 alusel). Samal ajal kehtis Kose vallas ka 1997. a kehtestatud määrus nr 2 „Vallaametnike sotsiaalsed garantiid“, mis nägi samuti ette hüvitiste maksmise. Määruse nr 2 regulatsioon erines aga KOKS regulatsioonist, kuna pani paika hüvitise automaatselt 6 kuu ametipalga ulatuses seoses volituste tähtajalise lõppemisega ja uueks tähtajaks ametisse mitte kinnitamisega. Endine vallavanem taotles selle alusel endale täiendava hüvitise määramist veel lisaks 6 kuu ametipalga ulatuses. Kose vald keeldus täiendava hüvitise maksmisest, leides, et määrusest ei tulenenud alust lisahüvitise maksmiseks, vaid kohaldada tuli KOKS sätteid.

Üldkogu asus seisukohale, et Kose vallavolikogu määruse nr 2 p 2.1 on põhiseadusevastane, kuna see on vastuolus KOKS § 54¹ lg 1 p-ga 1. Riigikohtu varasema praktika kohaselt on seadusega kooskõlla viimata jäänud Vabariigi Valitsuse määrused põhiseaduse vastased. Sama põhimõtet tuleb üldkogu hinnangul järgida ka juhul, kui kohaliku omavalitsuse määrus on jäänud sama küsimust reguleeriva seadusega kooskõlla viimata, sh kehtetuks tunnistamata.

Üldkogu lahendile kirjutas [eriarvamuse](#) riigikohtunik Priit Pikamäe; eriarvamusega ühinesid riigikohtunikud Eerik Kergandberg, Villu Kõve ja Tambet Tampuu. Eriarvamuses leitakse, et määruse põhiseaduse vastaseks tunnistamine ei olnud vajalik ning vaidlus tulnuks otsustada normikonflikti üldiste lahendamiseeskirjade järgi ehk juhindudes reeglist *lex superiori derogat legi inferiori* (kõrgema õigusjõuga norm tõrjub kõrvale madalamalseisva normi). Hiljem kehtima hakanud KOKS sätteid oleks vastuolu korral tulnud rakendada lihtsalt volikogu määruse vastavate sätete asemel.

2.6. Haridus ja teadus

2.6.1. Riigi kohustus erakoolide tegevuskulude katmiseks (3-3-1-41-15)

Asjas nr [3-3-1-41-15](#) leidis Riigikohus, et **kohaliku omavalitsuse kohustamiskaebus Haridus- ja Teadusministeeriumilt (HTM) erakoolide tegevuskulude katmiseks** konkreetse rahasumma väljamõistmiseks oli lubatav.

Erakooliseadus (EraKS) §-st 22² tulenevalt peab erakoolide tegevuskulud katma kohalik omavalitsus. Vaidlusaluses asjas oli Tallinna linn tasunud eraüldhariduskoolide tegevuskulusid teatud perioodil summas 1 375 879 eurot ja 93 senti, ning taotles omakorda

HTM-lt selle summa kandmist, leides, et tegemist oli riikliku kohustusega. HTM oli summa maksmisest keeldunud. Pärast HTM otsust oli Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium asjas nr [3-4-1-26-14](#) leidnud aga, et erakoolide tegevuskulude katmine on riiklik kohustus, mille täitmisega seotud kulud tuleb katta riigieelarvest. Seetõttu jõudis halduskolleegium järeldusele, et praeguses kohtuasjas HTM kaalutlusruum sisuliselt puudus, ning pidas kohustamiskaebust konkreetse rahasumma maksmiseks lubatavaks.

Halduskolleegium märkis, et ehkki tänini ei ole kehtestatud sellist regulatsiooni, mis sisaldaks vajalikke menetlussätteid kohalikele omavalitsusüksustele nende poolt EraKS § 22² täitmisel kantud kulude hüvitamiseks, ei saa see olla takistuseks kohalike omavalitsusüksuste vastavate nõuete lahendamisel. Samas leidis kolleegium, et asjakohaste kohtulahendite olemasolul ei ole halduskandjate vaheliste rahastamise küsimuste kestev lahendamine kohtuvõimu vahendusel mõistlik, vaatamata eriregulatsioonide kestvale puudumisele. Seetõttu tuleb nende küsimuste lahendamisel esmajärjekorras kasutada ökonoomsemaid haldusesisesid menetlusi.

2.6.2. Erivajadustega laste erakooli tegevuskulude kandmine (3-3-1-38-15)

Asjas nr [3-3-1-38-15](#) selgitas Riigikohus, et ka erivajadustega laste erakooli tegevuskulud peab EraKS § 22² alusel kandma kohalik omavalitsus (KOV), ehkki KOV-le jääb õigus taotleda riigilt vastavate kulude hüvitamist.

Halduskolleegium leidis, et vaatamata õpilaste ja õppekavade erisustele oli kõnealune hariduslike erivajadustega õpilasi õpetav erakool (Hilariuse kool) käsitletav üldharidust andva põhikoolina, s.o. üldhariduskoolina. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (PGS) § 2 lg 4 näeb küll ette riigi kohustuse hariduslike erivajadustega laste haridusasutuste asutamiseks ja ülalpidamiseks, ent sellest ei tulene piiranguid sama eesmärgiga koolide asutamiseks munitsipaalkoolidena või erakoolidena. Kuivõrd EraKS §-s 22² sätestatud KOV kohustus on jätkuvalt seadusjõus, on **eraüldhariduskoolidel ka õigus esitada sellest sättest tulenev nõue kooli tegevuskulude katmiseks vahetult KOV-de, mitte aga riigi vastu**. KOV ei saa seda riiklikku kohustust vaidlustada, küll aga saab nõuda vastavate kulude kandmist riigieelarvest.

Kolleegium märkis ka selles asjas, et käesoleva ajani puudub korrektne õiguslik regulatsioon kohalikele omavalitsustele nende poolt EraKS § 22² alusel tehtud kulutuste hüvitamiseks riigi poolt, ning viitas otsusele asjas nr [3-3-1-84-14](#), mille kohaselt võib **KOV sellises olukorras esitada oma õiguste kaitseks kohustamiskaebuse riigi vastu**. Kolleegiumi hinnangul on vajadusel võimalik kohaldada esialgset õiguskaitset ning kohustada riiki eraldama vaidlusalused summad KOV-le enne vaidluse lõppu.

2.6.3. Lasteaiakoha saamiseks kohustamiskaebuse esitamise aeg (3-3-1-66-15)

Asjas nr [3-3-1-66-15](#) leidis Riigikohus, et **kohustamiskaebuse lasteaiakoha võimaldamiseks võib esitada alates hetkest, mil kohalik omavalitsus oleks pidanud andma haldusakti lasteaiakoha andmisest keeldumise kohta**.

Vastavalt koolieelse lasteasutuse seadusele (KELS) tekkis lasteaiakoha võimaldamise kohustus lapse 1,5-aastaseks saamisel. Kõnealuses asjas oli lapsevanem esitanud kohustamiskaebuse juunis 2014, kuna oli saanud Viimsi vallalt oma järelepärimisele vastuse, et järgnevas õppeaastaks tema lapsele kohta ei ole. Laps pidi saama 1,5-aastaseks sama aasta oktoobris. Halduskohus oli kaebuse tagastanud, leides, et kaebus oli esitatud enne seda, kui

vallal tekkis lasteaiakoha võimaldamise kohustus. Riigikohtu hinnangul ei olnud kohustamiskaebuse esitamine aga ennatlik. Viimsi vallas kehtinud korra kohaselt pidi vald lapsevanematele teatama lasteaiakoha saamisest juba 15. aprilliks, ehkki sellest teatati sekretäri e-kirjaga alles maikuu lõpus. Kolleegium leidis, et lasteaiakoha andmisest keeldumise kohta oleks tulnud anda haldusakt ning selle andmise tähtaeg oli 15. aprill. Sellest ajast võis pöörduda kohustamiskaebusega kohtu poole.

2.7. Sotsiaalõigus

2.7.1. Vanemahüvitise vähendamine hilinemisega saadud töötasu tõttu (3-3-1-86-15)

Asjas nr [3-3-1-86-15](#) (Tooming) leidis halduskolleegium, et **ei ole õiguspärane vähendada vanemahüvitist seetõttu, et hüvitist saavale isikule maksti ühel ja samal kuul välja mitme eelneva kuu töötasu**, mille tulemusena ületas isiku saadud tulu vanemahüvitise määra. Kolleegium ei teinud selles asjas lõplikku lahendit, vaid andis asja lahendamiseks Riigikohtu üldkogule.

Varem on vanemahüvitise seaduse (VHS) § 3 lg-d 7 ja 7¹ tunnistanud Riigikohtu poolt osaliselt põhiseadusvastaseks, kuna need ei taganud isikute võrdset kohtlemist. Asjas nr [3-4-1-33-05](#) leidis põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium (PSJK), et isikut, kellele makstakse tööandja süül vanemahüvitise perioodil välja varem teenitud töötasu, ei tohi panna ebavõrdsesse olukorda nendega võrreldes, kes said töötasu õigel ajal. Asjas nr [3-4-1-7-13](#) luges PSJK põhiseadusvastaseks olukorra, kus seadus võimaldas lisasissetuleku tõttu vähendada isiku vanemahüvitist nii suurel määral, et tema kogusissetulek kujunes lõpuks väiksemaks kui talle algselt määratud vanemahüvitis. Nüüdses asjas leidis halduskolleegium, et ka **isik, kes teenib töötasu vanemahüvitise saamise perioodil, ent saab tööandja süül kätte mitme kuu töötasu korraga, on vanemahüvitise vähendamise tõttu ebavõrdses olukorras**, võrreldes isikutega, kes said töötasu kätte õigel ajal või kes said töötasu kätte küll hilinemisega, ent olid selle teeninud enne vanemahüvitise õiguse saamist.

Halduskolleegiumi hinnangul ei õigustanud antud asjas hilinenud töötasu tõttu vanemahüvitise vähendamist ka **eesmärk, et vanemahüvitise administreerimine oleks võimalikult lihtne**. Kaebaja vanemahüvitist vähendati tööandja lepingurikkumise tõttu, mille vältimiseks kaebajal mingit võimalust ei olnud. (Võrdluseks: varasemas asjas [3-4-1-23-11](#) on PSJK leidnud, et isiku puhul, kes sai vanemahüvitise perioodil teenistussuhte lõppemise tõttu kätte hüvitise kasutamata jäänud puhkuse eest, ei olnud riive eriti intensiivne, mistõttu oli ebavõrdne kohtlemine riigi raha kokkuhoiu ja administreerimise lihtsuse eesmärgil lubatav.) Seevastu koondamishüvitise osas, mille tõttu praeguses asjas samuti vanemahüvitist vähendati, asus halduskolleegium seisukohale, et vähendamine ei rikkunud kaebaja õigust võrdselt kohtlemisele, kuna koondamishüvitise sai kaebaja kätte õigel ajal. Ehkki koondamine on võrreldes tähtajalise töölepingu lõppemisega ootamatu ja võib põhjustada igapäevaelus ebamugavust, ei ole erinevus kolleegiumi meelest nii oluline, et õigustaks riive põhiseadusevastaseks tunnistamist.

Halduskolleegium märkis, et PSJK otsusega on tunnistanud VHS § 3 lg 7 teine lause põhiseadusevastaseks osas, milles see näeb ette, et isikule määratud vanemahüvitist vähendatakse talle tööandja süül vanemahüvitise maksmise kuul välja makstud varem saamatajäänud töötasu tõttu. Kolleegiumi hinnangul hõlmas see ka antud kaebaja olukorda,

ehkki pärast PSJK otsuse jõustumist ei ole sellist olukorda seadusemuudatusega lahendatud (VHS § 3 lg 7¹ kaebaja olukorda ei hõlma). Kuna asja lahendamine eeldab halduskolleegiumi hinnangul asja põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse alusel läbivaadatava küsimuse lahendamist, andis kolleegium asja lahendamiseks Riigikohtu üldkogule.

2.8. Andmekaitse

2.8.1. Ajakirjanduses isiku börsiinvesteeringute kohta info avaldamine (3-3-1-85-15)

Asjas nr **3-3-1-85-15** leidis Riigikohus, et **isiku börsiinvesteeringute kohta info avaldamine ei olnud käsitletav nii intensiivse eraellu tungimisena, et see kaaluks üles ajakirjandusvabaduse**. Vaidluse all oli Äripäeva poolt 2014. a börsiinvestorite TOP 50 nimekirja avaldamine; Äripäeva artiklist oli nähtav kaebaja (V. P.) koht edetabelis ning ka tema investeeringute oluline kasv võrreldes 2013. aastaga.

Halduskolleegium tõi välja, et isikuandmete töötlemine toimus antud juhul isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 11 lg 2 alusel, mis kehtestab eriregulatsiooni isikuandmete töötlemisele ajakirjanduslikul eesmärgil. Selle kohaselt võib isikuandmeid ilma andmesubjekti nõusolekuta ajakirjanduslikul eesmärgil töödelda ja avalikustada meedias, kui selleks on ülekaalukas avalik huvi ning see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega.

Hinnates avaliku huvi kaalukust, märkis kolleegium, et IKS § 11 lg-s 2 nimetatud ülekaalukas avalik huvi ei tähenda huvi kuulumist mingisse eriliselt kaitstud huvide kataloogi. Avaliku huvi ülekaalukus tuleb kindlaks teha konkreetse juhu asjaolude põhjal, võrreldes andmete avaldamise kasuks rääkivaid asjaolusid tagajärgedega, mida isikule põhjustatakse. Kolleegium leidis, et investori tegevus börsil ei ole käsitletav ei eraelulise ega ka avaliku tegevusena, ent on märgatavalt avalikum kui paljud muud äritegevuse valdkonnad. Lõppjärelusena asus halduskolleegium seisukohale, et avalik huvi Tallinna börsi toimimise, sh börsiinvestorite isikute ja nende investeeringute suuruse vastu kaalus konkreetsetes asjas üles börsiinvestori huvi eraellu puutumatusel.

2.9. Rahapesu tõkestamine

2.9.1. Bitcoin'idega kaupleja kui kohustatud isik (3-3-1-75-15)

Riigikohtu halduskolleegiumi täiskoosseis otsustas asjas nr **3-3-1-75-15**, et **virtuaalvaluuta bitcoin'idega kaupleja on käsitletav finantseerimisasutusena ning seega kohustatud isikuna rahapesu tõkestamise seaduse (RahaPTS) tähenduses**.

Halduskolleegium nõustus alama astme kohtutega, et PPA rahapesu andmebürool (RAB) oli õigus küsida bitcoin'idega kauplevalt O. A. de Voogdilt RahaPTS alusel kirjalikku teavet tema tegevuse kohta. Kolleegium leidis, et kuigi krüptoraha, sh bitcoin'id, on suhteliselt piiratud levialaga ning avaldavad hetkel üsna marginaalset mõju rahandussüsteemi toimimisele, vastab bitcoin'idega majandustegevusena kauplemine alternatiivsete maksevahendite teenuse pakkumise mõistele. RahaPTS § 6 lg-st 4 tulenevalt on seadusandja tahteks olnud allutada ebatraditsioonilised maksevahendid rahapesuvastasele regulatsioonile. Virtuaalvaluuta bitcoin omab selgelt väärtust ja võib olla rahapesu objektiks.

3. Halduskohtumenetlus

3.1. Menetlusabi andmise regulatsiooni põhiseaduspärasus (3-3-1-35-15)

Riigikohtu üldkogu jõudis sisulise lahendini asjas nr [3-3-1-35-15](#), milles oli küsimuse all menetlusabi andmise regulatsiooni põhiseaduspärasuse hindamine. Üldkogu **tunnistas HKMS § 112 lg 1 p 1 põhiseaduse vastaseks ja alates üldkogu otsuse jõustumisest kehtetuks osas, milles see ei võimalda kohtul isiku sissetulekust maha arvata sättes nimetamata vältimatuid kulutusi.**

Vaidlus sai alguse MTA vastutusotsusest L. O. suhtes. Apellatsioonkaebuse esitamisel taotles kaebaja enda vabastamist riigilõivust. Ringkonnakohus leidis, et menetlusabi andmine ei ole HKMS § 112 lg 1 p 1 järgi lubatud, kuna L. O. kahekordne keskmine ühe kuu sissetulek ületas nõutava riigilõivu suurust. Riigilõivu suuruseks oli 562 eurot, kaebaja kahe kuu sissetuleku suuruseks oli HKMS § 112 lg 1 kohase arvutuse järgi aga 801 eurot. Halduskollegium oli andnud asja lahendamiseks üldkogule, kuna nägi probleemi, et HKMS § 112 ei võimalda sissetuleku arvutamisel lugeda vältimatuteks püsikuludeks põhjendatud kulutusi toidule, ravimitele ja hügieenitarvetele.

Üldkogu leidis, et HKMS § 112 lg 1 p 1 riivab põhiõigust kohtulikule kaitsele (PS § 15 lg 1) ning edasikaebeõigust (PS § 24 lg 5). Selliste õiguste piiramise legitiimseteks eesmärkideks võivad Riigikohtu praktikast tulenevalt olla mh menetlusökoonomia ja õigusemõistmise kulude osalise kandmise põhimõte. Menetlusabi piirang võimaldab kohtul lahendada riigilõivust vabastamise taotlus võimalikult lihtsas korras ning suunab isikuid mitte kergekäeliselt esitama kohtutele perspektiivituid kaebusi, samuti soodustab see riigieelarvevahendite avalikku huvi arvestavat säästlikku kasutamist. Ent üldkogu hinnangul **võivad piirangu tagajärjed isikule olla liiga rasked, et neid saaks õigustada huvi säästa mõnevõrra õigusemõistmiseks kulumaid riigieelarvevahendeid.** Kui isikul pole sääste ega hõlpsasti võõrandatavat vara ning kogu tema sissetulek pärast HKMS § 112 lg 1 p-s 1 lubatud mahaarvamiste tegemist kulub hädavajalikus ulatuses toidule, ravimitele, riietele ja hügieenivahenditele, puuduvad isikul tegelikult rahalised vahendid menetluskulude kandmiseks või peaks isik menetluskulude kandmiseks jätma rahuldamata enda või oma ülalpeetavate esmavajadused.

Määrusele kirjutasid [eriarvamuse](#) riigikohtunikud Villu Kõve, Malle Seppik ja Tambet Tampuu, kes ei nõustunud üldkogu enamuse seisukohaga, et HKMS § 112 lg 1 p 1 on vastuolus põhiseadusega. Nad leidsid, et seda sätet on võimalik kohaldada põhiseaduspäraselt. Sätte kohaselt saaks menetluskulu käsitleda laiemalt kui seda on teinud üldkogu, ning mõista selle all kogu menetlusele eeldatavalt kulumat menetluskulu, sh kulu, mida kaebajal tuleks eeldatavasti maksta õigusabi eest. Koos eeldatava õigusabikuluga oleks menetluskulu eelduslikult tema sissetulekut ületanud ning menetlusabi andmine kaebajale ei oleks välistatud. Eriarvamuses leitakse, et lisaks oleks kohus saanud isegi juhul, kui menetlusabi andmine oleks HKMS § 112 lg 1 p 1 järgi välistatud, anda kaebajale võimaluse tasuda riigilõiv ositi, arvestades tema majandusliku olukorraga.